

İbrahim Alâeddin Gövsa (1889-1949)

1889 yılında İstanbul'da doğdu. Filibelizâde ailesindedir. Babası Filibeli bir aileden gelen ve vilayet mektupçuluğu yapan Mustafa Asım Bey, annesi ise Erzurumlu Osman Paşanın kızı Fatma Behice Hanım'dır. İbrahim Alâeddin'in baba tarafı İstanbul ulemâsı içerisinde "Ahaveyn" adıyla tanınmıştır. İbrahim Alâeddin ilköğrenimini İstanbul'da bitirdi ve orta öğrenimine ise Trabzon'da başladı. Babası vefat ettikten sonra annesi ile İstanbul'a tekrar gelerek orta öğrenimini burada tamamladı. 1910 yılında Mekteb-i Hukuktan mezun oldu. 1911 yılında İstanbul'da açılan imtihanı kazanarak Trabzon Vilâyeti İdâdisinde iki yıl edebiyat öğretmenliği yaptı. 1912'de öğretmen iken Trabzon taburuyla Balkan harbine gönüllü olarak iştirak etti . 1913 yılında Maârif Vekâleti tarafından İsviçre'nin Cenevre kentindeki Jean-Jacques Rousseau Enstitüsünde edebiyat öğrenimi görmek maksadıyla gönderildi. Bu bakımdan kendisini bir Türk promethe (önceden bilen, hissedeni) olarak görebiliriz. İsviçre'de bulunduğu sıralarda daha evvel özellikle Lozan merkezli gelişen Lozan Türk Yurdu Cemiyetinde yer alıp almadığına dair bir bilgi bulamasak da en azından eserlerinden yola çıkarak kendisi ile birlikte okuyan öğrenciler arasında gelişen milliyetçilik akımlarından ciddi olarak etkilendiğini söyleyebiliriz .

1915 yılında askerlik vazifesi için yurda döndüğünde Çanakkale'ye gönderildi. Çanakkale zaferinin büyüklüğünü edebiyata kazandırmak için buraya gönderilen edebiyatçılar arasında bulundu. 1916-1926 yılları arasında Dârülmualimin-i Âliye'de pedagoji, psikoloji hocalığı ve müdürlüğü yaptı. 1926 yılında **Maârif Vekâleti** talim ve terbiye heyeti üyesi oldu. Akabinde milletvekilliği görevinde bulundu. 1941 yılında İnönü Ansiklopedisinin hazırlık çalışmalarına katıldı. 1945 yılından ölümüne kadar Ziraat Bankası idare meclisi üyeliğinde bulundu ve kısa bir süre de Tarım Bakanlığı üyeliği yaptı .

İbrahim Alâeddin küçük yaşlardan itibaren babasının edebiyat merakı ve zengin kitaplığı dolayısıyla şiir alanına yöneldi. Öğrenciliğinde Farsça dersleri sırasında ilk şiir denemelerini yayımladı. Yeni tarz şiire ilgi duyması Tefik Fikret'in Rübâb-ı Şikeste'siyle başlar. Daha sonraki yıllarda gelişen edebi çalışmalarında ise tanıştığı birçok kişinin etkisi vardır.

İbrahim Aâaeddin, "İlk Gençlik Hakkında Ruhîyat ve Terbiye Tetkikleri" adlı eserini yazarken kendisi hakkında şu bilgileri vermiştir:

"Bende 12 yaşlarımdan hemen 20 yaşına kadar büyük bir mütalaa (inceleme) hırsı vardı. Babamın, büyük amcamın kütüphanelerinde elime geçen, satın alabildiğim veya kiraladığım her kitabı süratle okur, isimlerini, müellif veya mütercimlerini, hatta sayfa adetlerini de kaydetmeyi unutmazdım. Bu suretle Matbaa-i Ebüzziya'nın bütün külliyatını, Ahmet Mithat Efendi merhumun neşriyatını, bir çok divan ve tezkereleri, Harabat gibi seçilmiş dergileri, Kemal (Namık Kemal), Ziya Paşa, Hamid, Ekrem, Naci ve benzerlerinin eserleriyle Edebiyat-ı Cedide yayınlarını, Tarih-i Cevdet gibi eskilerin tarih kitaplarını, Hazine-i Fünundan Servet-i Fünuna kadar başlıca Resail-i Mevkute'yi ve nihayet garip şiveli mütercimlerin ucuz ucuz tercüme ederek kucak kucak yayımladıkları birçok romanları okumuş ve isimlerini ayrı ayrı kaydetmişim.

"Okuduğum kitaplarda beğendiğim manzum eserleri çok defa seçer ve bir deftere yazardım. Böyle seçmelerle dolu defterlerimi hala muhafaza ederim. Bir de şark ve garp meşahirinin ünlü kişilerin yaşam öyküleriyle dolu büyük bir seçme defterim vardır ki, halen kitaplarımın arasındadır. Demek ki manzumelere ve yaşamöykülerine (teracim-i ahvale) çok ehemmiyet veriyordum."

İbrahim Alâeddin 1915 yılında İsviçre'den döndükten sonra Tedrisat gazetesinde pedagoji ve çocuk edebiyatı üzerine yazdığı yazılarla geniş bir okuyucu kitlesi kazanmıştır. Kendisinin en verimli yazı faaliyeti bu döneme rastlamaktadır. Edebi faaliyetlerinin yanı sıra yazıları, kitapları ve çalışmaları ile kendini kabul ettiren asıl etkili olduğu saha biyografi ve ansiklopedi alanlarında olmuştur. Ancak son zamanlarında yazdığı makalelerinden dolayı eleştirilere de uğramıştır.

İbrahim Alâeddin 1917 yılının Ağustos ayında Tefik Fikret'in ölümünün ikinci yıl dönümü nedeniyle Aşyan'da düzenlenen toplantıya katılır. Burada Gövsa'yı "Çanakkale" ile ilgili şiirleriyle tanıdığını söyleyen Mustafa Kemal Paşa ile bir sohbet gerçekleştirir. Gövsa bu sohbetten son derece memnun olur ve Paşa ile tanışmanın mutluluğunu yaşar. Akabinde Tanin Gazetesinde parça parça yayınlanan şiirlerini küçük kitap halinde toplayarak "Çanakkale İzleri" adıyla "Anafartalar Kahramanına" sunar. Yıllar sonra yine Atatürk'ün ölümü üzerine Tavaf adlı şiirini yayınlar ve bu şiirle büyük üne kavuşur.

İbrahim Alâeddin'in kişiliği hakkında birçok tanımlama yapılmış olsa da kendisi kişiliğini şöyle tanımlar: *"Mektepteki vazifemi, tıpkı terazi ile ölçercesine eksiksiz yapardım. Sınıfın ne en gerisinde, ne de en başındaydım. Türkçeye, edebiyata, resme ve tarihe meraklıydım. Ne Dempsey kadar kavgacı, ne de İstanbul gazetecileri kadar uysaldım."*

İbrahim Alâeddin çok yönlü bir karakter olmayı başarmıştır ve her alanda bilgi birikimi olduğu anlaşılmaktadır. Okuduğu şiirlerde kendi çizgisini bulup daha geniş kitlelere seslenmeyi amaçlamış ve içten söyleyişini bütün şiirlerine yansıtmıştır. Diğer yayınlarının yanı sıra ansiklopedi ve sözlükler ise onun bilgisini halkla paylaşma isteğinin ve eyleminin bir ürünü olarak düşünülebilir. İbrahim Alâeddin son zamanlarında sözlük ve ansiklopedi telif yayım çalışmalarıyla meşgul olurken 29 Ekim 1949 yılında Ankara'da vefat etti. Cenazesi Cebeci Asri Mezarlığında yakın arkadaşı Halil Nihat Boztepe'nin yanına defnedildi. Adı, 1960 yılında İstanbul'da bir okula verildi.

İbrahim Alâeddin'in 29'u telif, 6'sı çeviri 35 adet yayımlanmış kitabı bulunmaktadır. Bunların yanı sıra sözlük ve ansiklopedi üzerinde çalışmalarda da bulunmuştur. İbrahim Alâeddin'in eserleri üç başlık altında şu şekilde toplanabilir:

1-Edebi Eserler:

-Söz Oyunları (1942)

-Acılar (1941)

-Naziften Hamid'e Ahiretten Mektuplar (1932)

-Şen Yazılar (1926)

-Çanakkale İzleri (1926, 1989)

-Sulh ve Harb (1338)

-Çocuk Şiirleri (1329)

-Güft-ü Gû (1329)

-Rumeliye Destan-ı Harb (1328)

2-Eğitime Dair Eserler

-Çocuk Ruhu (1926)

- Sevimli Elifbâ, Tedrici Kelime Usuliyile (1925)
- Bedîî Terbiye (1341)
- İlk Gençlik Hakkında Ruhîyat ve Terbiye Tetkikleri (1337)
- 3-Biyografi, Ansiklopedi ve Sözlük Çalışmaları
- Resimli Yeni Lûgat ve Ansiklopedi: Ansiklopedik Sözlük (I-V, 1947-1954)
- Türk Meşhurları Ansiklopedisi (1945-1946)
- Elli Türk Büyüğü (1940)
- Sabatay Sevi
- Kaşifler ve Mucitler (1939)
- Meşhur Adamlar Ansiklopedisi (I-IV, 1933-1936)
- Süleyman Nazif, Hayatı, Kitapları, Mektupları, Fıkra ve Nükteleri (1933)
- Victor Hugo (1931)
- Talebe Lûgati (1931)
- Yeni Türk Lugatı (1930)

İbrahim Alâeddin'in kalıcı hizmetler yaptığı saha biyografi ve ansiklopedi alanlarıdır. Bu alanda Cumhuriyet'in ilk yıllarına öncülük yaptığı ve kendinden sonraki yıllarda bu tür faaliyetlere önemli derecede örnek teşkil etmiştir. Bu alanda özellikle Meşhur Adamlar Ansiklopedisi ile Türk Meşhurları Ansiklopedisi halen önemli kaynak eserler arasında yer almaktadır. Aynı şekilde 1927 yılında yayımlanan Büyük Adamlar serisi dönem içerisinde büyük bir boşluğu doldurmuştur. İbrahim Alâeddin yine Türk şairlerinin biyografilerini ve şiirlerini içeren birçok kitap yayımlamıştır. Türk edebiyatında çocuklar için şiir yazan ilk şair olarak da ün kazanmıştır.

Yüksel ÖZGEN

KAYNAKÇA

A-Devlet Arşivleri Başkanlığı

BCA 30.18.1.2.116/36

B-Türk Tarih Kurumu Arşivi

Lozan Türk Yurdu Cemiyeti'nin Muharrerat ve Zabt-ı Sabık Defteri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, Y.653

Türk Yurtları Üye Kayıt Defteri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, Y.654

C-Araştırmalar

Atatürk Pensées et Témoignages, Hommage de la Commission Nationale Turque Pour L'Unesco À L'Occasion Du Centenaire de sa Naissance (1881-1981), Ankara, 1981.

ÇETİN, Atilla, "İbrahim Alâeddin Gövsa", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi** Cilt 14, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s.158-160.

ERTAYLAN, İsmail Hikmet, **Türk Edebiyatı Tarihi I-IV**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

KAVCAR, Cahit, **İbrahim Alâeddin Gövsa Yaşamı ve Hizmetleri**, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 2002.

KIESER, Hans-Lukas, **Türklüğe İhtida: 1870-1939 İsviçre'sinde Yeni Türkiye'nin Öncüleri**, çev. Atilla Dirim, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2008.

OKAY, Yeliz, "Sosyoloji'nin Öğretmen Okullarında Ders Olarak Okutulmasına Yönelik Görüşler: İbrahim Alâeddin Gövsa ve Hilmi Ziya Ülken", **Mevzu Dergisi**, S 2, 2019, s.264-278

ŞARMAN, Kansu, **Türk Promethe'ler: Cumhuriyet'in Öğrencileri Avrupa'da (1925-1945)**, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2005.

<https://mustafakemalim.com/ibrahim-alaaddin-govsa>, Erişim: 11.02.2021

<https://www.biyografya.com/biyografi/7954>, Erişim: 11.02.2021

20/05/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ibrahim-alaeddin-govsa-1889-1949/?pdf=3910> adresinden erişilmiştir